

Zsidó Ferenc
VETÍTETT KÉP

- *Demeter Zsuzsa: Szandra May a hóhullásban.*
Kinde Annamária költészete -

2014-ben távozott az élők sorából Kinde Annamária, az erdélyi líra magányosan egyedi színfoltja. Három évvel halála után Demeter Zsuzsa egy költészeti kismonográfiát írt róla¹, mely méltó emléket állít Kindének, vagyis lírájának (Demeter munkája ugyanis nem hagyományos értelemben vett monográfia, például nem foglalkozik életrajzzal, csupán a kötetekkel, műfajilag tehát irodalomtörténeti tanulmánynak is nevezhetnénk).

Könyve bevezetőjében Demeter Zsuzsa arról értekezik, hogy Kinde Annamária költészetének lényegéhez hozzátartozik a váradiság (amit definícióként is használhatunk), és kihívásként tekint arra, hogy nem váradiként felfejtse a Kinde-líra szálait. Kötetről kötetre haladva „szubjektív olvasatát kínálom” a kindei életműnek, azt vizsgálva meg, hogyan viszonyul ez a kilenc könyv egymáshoz, miként lendül párbeszédbe, építi egymás konnotációját. Demeter Zsuzsa hipotézise szerint e köteteket egymásra vetítve: „a tér is kozmikussá növekszik, másképp nem fér el benne az a magány, amely ennek a költészetnek talán legfontosabb ismertetőjegye”.

Lényeges szempont, hogy lezárt életművel van dolgunk: „más értelmet nyertek a mondatok 2014 januárja után”. Összeolvasva a köteteket, Demeter Zsuzsa szerint egyértelműen létrejön egy konstrukció, egyfajta lírai narráció, melynek fókuszában két visszatérő alteregó, Szandra May és Tom Vanguard figurája áll. E költészeti monográfia újdonsága tehát ebben áll: míg a korábbi kritika csupán egy-egy kötet prizmájából vizsgálta, részleteit láttatta az életműnek, Demeter Zsuzsa az „összeolvasás” módszerével hatékonyabban feltárhatja az összefüggéseket, kirajzolva e lírai építkezés ívét.

A monográfus megkísérli meghatározni Kinde Annamária helyét az erdélyi irodalomban, megállapítva, hogy az 1990-es évek közepén,

---

1 Lector Kiadó, Marosvásárhely, 2017.

amikor a szerző első verseskönyve megjelent, a kolozsvári centrumú transzközép uralja az erdélyi irodalmi közbeszédet, „melyben Kinde Annamária első kötetét nehezen lehet elhelyezni”. Már a kezdettől megfigyelhető tehát egyfajta mellőzöttség, egyfajta Várad vs. Kolozsvár alapú feszültség. Talán ennek is tudható be, hogy a korabeli kritika némiképp bizonytalan az értékelésben. Elek Tibor a harmadik Forrás-nemzedék köréhez sorolja, megállapítván, hogy Kinde „másokéval alig érintkező” úton jár. Balázs Imre József „a Gittai István szerkesztette *Váradykon* köré szerveződő csoportba helyezi el” Kindét, hangsúlyozva, hogy a Partiumhoz, Váradhoz való kötődés mérvadó a költészetében. E líra legfőképpen a második Forrás-nemzedék tagjai – például Farkas Árpád, Király László – gondolatiságát viszi tovább, így tehát az erdélyi jelző is mérvadónak tekinthető. (Demeter Zsuzsa némiképp ironikusan jegyzi meg, hogy Kinde erdélyisége arra is kiterjed, hogy „lírája a magyarországi író-olvasó közönség számára jószerével ismeretlen maradt”).

Felhívja a figyelmet a megkésettségre: Kinde verseit a Garabonciás együttes megjelenéséi révén ismerhette meg a nagyközönség már az 1970-es évek második felében, ehhez képest kötetel csak közel húsz év múltán jelentkezett. A Garabonciásnak írt darabok átmenetet képeznek a valódi versek és az énekelhetőség szabályai szerint írt dalszövegek között; mintegy hetven alkotásról beszélünk, számos darabjuk bekerült első kötetébe, tehát maga a szerző nem húz éles határt dalszövegek és versek között.

Demeter Zsuzsa annyiban egészíti ki, árnyalja az Elek Tibor és Balázs Imre József által megállapítottakat, hogy Kinde helyét (a megkésettség miatt) nem a harmadik Forrás-nemzedék tájékán, hanem inkább a Markó Béla által szerkesztett, váradi, illetve Várad kulturális vonzaskörébe tartozó szerzőket tömörítő *Alapművelet* című antológia körében kell keresni.

Amint megállapítja, az antológiák fontos állomásai, mérföldkövei Kinde életművének, például a Mózes Attila szerkesztette *Ajtók* című prózaantológiában is szerepel, az itt publikált rövidpróza merőben új arcát mutatja a szerzőnek (ugyanakkor kísérletezésnek, talán mellékvágánynak tűnik). Az antológiák közül egyértelműen a már említett, Gittai István által szerkesztett, 2000-ben megjelent *Váradykon* a legfontosabb Kinde munkássága szempontjából, a kiadvány reprezen-

tativitása és váradisága miatt egyaránt (Demeter ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy ezek az antológiák arra alkalmasak, hogy szerzőit nemzedékekhez, esetleg territoriális csoportokhoz rendeljük, de: „ez korántsem tételezi azt, hogy ezek a szerzők afféle szellemi rokonságban is állnak egymással).

Az első kötetet elemezve újra szóba kerülnek a költői indulás „hendikepjei”: *A hiúzok természetéről* 1996-ban jelenik meg a Mentor Kiadónál, a Kriteriontól átvett Forrás sorozatban, (Kindét parafrazálva) Marosvásárhelynek kellett észrevennie, hogy neki még nincs kötete. A könyv kapcsán Demeter a „részek poetikájáról” értekezik, kiemelve eklektikusságát.

A második, *Egy másik arc* című kötetről azt állapítja meg, hogy sokkal egységesebb az elsőnél, s hogy benne megjelennek a későbbi kindei költészet olyan visszatérő motívumai, mint a „vendéglét”, ideiglenesség, átmenetiség, otthontalanság.

Meglátása szerint az áttörést a harmadik, 2002-es *Szandra May kertje* című kötet hozta meg Kinde számára, az alakmásköltészetre felfigyel az erdélyi kritika, a folyóirat-szerkesztők. A Szandra May-alakmás három kötetet is meghatároz, Kinde egy interjúban úgy nyilatkozik, hogy „nem szerepjátékról van szó, ez inkább távolítással való közelítés.” (E kérdéssel elméleti szinten később is foglalkozik Kinde, Demeter Zsuzsa egy 2009-ben készült interjúra is utal, amelyben Mohás Livia nyomán Kinde az írók leszakadó személyiségeiről beszél.)

Így tehát, jelenti ki a monográfus: „Kinde alakmásait tekinthetjük legbensőbb személyiségeinek”. Szandra May és Tom Vanguard figurája folyamatosan változik, egyéniségük gazdagodik, akárcsak a harmadik alakmásé, Rózsavéré.

Kinde Annamáriához alkatilag nagyon talál az alteregókban való nyílt rejtőzködés, negyedik kötetében, a 2004-es *Szandra May a sivatagban* címűben már se szeri, se száma az alakmásoknak. E kötettől Kinde visszatérő megszólalási formájává válik a szonettkoszorú, mely Demeter szerint alkalmas műfaj a megsokszorozott én-ek ellentmondásos viszonyai bemutatására. A monográfus azt is megjegyzi, hogy ebben a hálóban: „már a költő is egyike lesz az alteregóknak, már nem lehet tudni, ki álmodik kit”. Megjegyzendő, hogy ilyen szempontból Kinde költészete nagyon hasonlít a Baka Istvánéhoz, akinek lírájáról az elemzők, például Borsodi L. László megállapították, hogy a többdimen-

ziós szerepjátékok közepette nincs egy végső (avagy kezdeti) én, amelyre visszautalnak a versek.

A monográfus a kötetek sorából kiemeli a *Rózsavér* címűt: ez az egyetlen, amely nem erdélyi kiadónál jelent meg (Ab-Art, Pozsony, 2009), és egyben a leginkább figyelemre méltatott kötete, melynek a határon túl is volt kritikai visszhangja. Demeter ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy e válogatáskötet némiképp problematikus is, ugyanis Kinde motívumai, főbb témái „annyira a sorok mögött, valahol mélyebben fonódnak össze, hogy félő, egy válogatáskötet még jobban szétzilálja az amúgy is sokarcú, sokélű versek értelmezhetőségét”.

Kinde verseinek sajátossága, hangsúlyozza Demeter, hogy végig jelen van bennük egyfajta – hol első, hol harmadik személyű – lírai narráció, egyfajta metaforikus történet. Ez legerőteljesebben a *Szandra May és Tom Vanguard igaz története* című kötetben (2010) érhető tetten, melyben Tom Vanguard, az örök utazó alakját úgy jeleníti meg, hogy prózát elegyít lírával, és jegyzetapparátussal látja el, így e kötet részben: „ingadozás az esszé és regény között, esszéregény”. A kötetben egyébként számos olyan vers szerepel, amelyek korábbi kötetben már megjelentek, ezúttal új kontextusba, új narratív keretbe helyezi a szerző őket.

Az utolsó, *Húzódhatsz közelebb* (2013) című kötetéről azt mondja Demeter Zsuzsa, hogy „összegző hangnemű”, és ezt kicsit talán a halál perspektívájából is érti. A rejtőzködés új formái jelennek meg: a kötet második része „a másik K.” verseit tartalmazza. E könyvet erőteljesen meghatározza a szerző elhatalmasodó betegsége – Demeter Zsuzsa találóan „betegnaplónak” nevezi az említett ciklust. (Mint ahogy Karinthy megírta agyműtétét az *Utazás a koponyám körül* című kötetében, úgy írja meg Kinde Annamária is az „újjászületését”.)

A monográfia záró részében (amely lehetett volna kissé elmélyültebb, összegzőbb is) Demeter Zsuzsa számba veszi a Kinde halálához kapcsolódó eseményeket, a nekrológokat, megemlékezéseket, majd megállapítja, hogy a szerző kötetei kibogozhatatlan szálakkal kapcsolódnak egymáshoz, azok együttes vizsgálata azért volt szükséges, mert az első könyvekben felvetett kérdésekre csupán az utolsóban találunk válaszokat. Így e munka talán hozzájárul ahhoz, hogy félreolvasások nélkül megismerhető legyen Kinde Annamária lírai univerzuma.

Demeter Zsuzsa hiánypótló munkájában áttekinti Kinde életművét, összegzi az eddigi kritikai recepció sommáit, ugyanakkor a saját meglátásait visszafogottan, empatikusan adagolja. Érti és értékeli Kinde líráját (de talán a női líráról női érzékenységgel írni megállapítást nem szükséges túlhangsúlyoznunk, és nem csupán azért, mert Demeter sem a női irodalom keretei között jelöli ki „a tanulmány főbb értelmezési terét”). E költészeti (kis)monográfia elsősorban a Kinde életműve iránt érdeklődőknek szól, átlagolvasóknak, laikusoknak. Vagyis üdítően könnyed olvasmány, nincs túlterhelve szakszavakkal, a lábjegyzetekkel is csínján bánik. Eligazító jellegű, és ami a legfontosabb: fókuszba helyezi Kinde Annamária félbe maradvá lezárult életművét.

Ecce homo 1. (akril, hdf, 70x100 cm)